

7. Muistitietotutkimus

Sirkku Rautakilpi (2008)

Historian tutkimuksessa suullisen informaation merkitys menneisyyden tutkimuksessa on aikaisemmin liittynyt pitkälti sen informaatioarvoon. Myöhempi niin sanottu Uusi historiantutkimus on nostanut muistitietoaineiston käytön relevantiksi lähteeksi kirjallisten lähteiden rinnalle. Muistitietoaineistoja on käytetty historiantutkimuksessa lähinnä 1970-luvun lopulta lähtien. Yksityinen, ainutkertainen, paikallinen ja elämäntähtöihin perustuva historiantutkimus on noussut perinteisen historiantutkimuksen rinnalle. Muistelleen kerrottu elämäntarina paljastaa yhteisöjen ja kulttuurien normeja. Sen avulla on mahdollista tavoittaa yksilön näkökulma odotuksiin ja julkituotuihin tai hiljaisena tietona omaksuttuihin normeihin kertojan yhteisön ja kulttuurin sisällä. Näin käsitettynä näkökulma elämäntarina on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja todellisuuden sosiaalisessa rakentumisessa. Näin sosiaalisiin rakenteisiin kohdistuva kasvatustieteellinen tutkimus voi hyödyntää elämäntarinoita tutkimuksen aineistona. Elämäntarinaansa kertoessaan ihmiset samalla kertovat paitsi itsestään myös niistä yhteisöistä joiden jäseniä he ovat tai ovat olleet.

Muistitietotutkimuksen voi jakaa selittävään, ymmärtävään ja emansipatoriseen/kriittiseen muistitietotutkimukseen. Selittävässä muistitietotutkimuksessa pyritään menneisyyden ilmiöitä selittämään erilaisten aineistojen avulla. Muistitietoaineisto nähdään tällöin lähinnä tutkimuksen täydentäjänä ja elävöittäjänä. Tällaiseen tutkimusperinteeseen kuuluvat ne lukuisat tutkimukset, joissa varsinainen päätutkimus on tehty esimerkiksi laajoin kyselyin ja ikään kuin elävöittämään tutkimusta on tehty muutama haastattelu. Mikrohistoriallisessa muistitietotutkimuksessa on kyse muistitietoaineistosta uutena lähdeyyppinä. Tällöin muistitieto on faktalähde siinä kuin muutkin lähdeyyppit. Keskeistä on tällöin tekninen tiedonintressi. Tietysti huomioon on aina otettava lähdeyyppien omat rajoitukset ja tulkinnan mahdollisuudet. Tavoitteena on sellainen kuvaus menneisyydestä, johon tutkija itse ei ole suuremmin vaikuttanut. Selittävässä muistitietotutkimuksessa ja mikrohistoriassa tutkijan oma paikantaminen ei saa tutkimuksessa kovin suurta merkitystä, vaikkakin refleктоivan paikantamisen tuleekin aina jollakin tavalla olla osa muistitietotutkimusta.

Ymmärtävässä muistitietotutkimuksessa on puolestaan kyse menneisyyttä koskevan muistitiedon tulkinnasta. Muistitieto on tällöin tutkimuksen keskeinen ja usein myös ainoa lähde. Muistitieto voi toimia myös tutkimuksen kohteena, jolloin keskiössä voi olla esimerkiksi muistelun prosessi. Tutkimustulos ei pyri olemaan menneisyyden yksi selitysmalli, vaan se on subjektiivinen rekonstruktio menneisyydestä. Kyseessä on tällöin praktinen, empiiris-analyttinen tiedonintressi. Tutkijan oma refleктоiva paikantaminen suhteessa tutkimuskohteeseen, tutkimuksen prosessiin ja lopullisiin tutkimuksen tuloksiin on tällaisessa lähestymistavassa erityisen keskeistä. Ymmärtävä mikrohistoria ei ehkä alleviivaa tutkijan asemaa yhtä selvästi kuin ymmärtävässä muistitietotutkimuksessa on ollut tapana, mutta siinäkin otetaan huomioon tutkijan ja tutkittavan subjektiviteetti. Keskiössä ovat tällöin ihmisten omat tulkinnat menneisyydestä. Muistitieto on tällöin kulttuurin ymmärtämisen keskeinen väline. Menneisyyden tulkinta kriittisin ja emansipatorisin silmin kuuluu kriittisen muistitietotutkimuksen alaan. Raja suhteessa ymmärtävään tutkimukseen on häilyvä.

Muistot ovat pitkälti tunnelmien ja vaikutelmien kuvaamista, joita historialliset tositapahtumat kiinnostavat yhteisen muistiperinteen osiksi. Muistamiseen vaikuttaa se, mikä on hyväksyttyä muistamista, muistelua, muistojen kertomista, mitä pidetään muistamisen arvoisena ja tärkeänä muistona välittää eteenpäin. Ennen kaikkea muistaminen on sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen prosessi. Muistelussa on kyse myös asioiden uudelleen järjestelystä ja jäsentämisestä. Muistelu on yhteisen menneisyyden uudelleen rakentamista ja jäsentelyä, jossa mennyt osittain muutetaan myös nykyhetken tarpeita vastaavaksi. Se on myös keino verrata omaa elämää suhteessa historiaan ja tuottaa virallista historiakäsitystä täydentäviä, myötäileviä tai kritisoivia tulkintoja menneestä. Muisteluprosessin moninaisuudesta johtuen kyselyaineistojen kohdalla on nähty tärkeäksi tulkita aineistoja useasta suunnasta, jotta pystytään halutessa kuulemaan vastaajien henkilökohtainen ja yksityinen kokemus mahdollisesta jaetusta, julkisesta ja yhteisöllisestä kokemuksesta. Muistin eri tasot voivat myös sekoittua muistellussa aineistossa. Tutkija tekee oman tulkintansa jo kertaalleen muistelijan itse tekemästä oman elämän tulkinnasta. Tutkija siis tulkitsee jo kerran tulkittua. Muistelu on myös yksilön yritys hallita ja tulkita menneisyyttä.

Ukkosen mukaan, muistitietohistorian periaatteiden toteutuminen edellyttää kertojakeskeisiä haastatteluja. On irtauduttava aiemman tutkimuksen näkökulmista ja kuunneltava kertojan tarinaa. Arkielämästä ja kokemuspööristä lähtevä haastattelu on kuitenkin suurin tie myös tutkijan tutkimuskysymysten kannalta relevantteihin kysymyksiin. Riitta Oittisen ja Marjatta Rahikaisen sanoin: ”Historiankirjoittajia tarvitaan kaivamaan esiin myös arkinen ja tavallinen.” Koska muistitiedon keruussa kosketetaan usein hyvin henkilökohtaisia ja ehkä arkojakin aihealueita, tutkimuksen teon etiikkaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tiedonantajaa ja saatua tutkimusaineistoa on kohdeltava erityisen kunnioittavasti ja hienotunteisesti.

Lähteet

Fingerroos, O. & Haanpää, R. 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 25-48.

Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus, Helsinki.

Korkiakangas, P. 1999. Muisti, muistelu ja perinne. Teoksessa: Bo Lönnqvist (toim.) Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Oittinen, R. & Rahikainen, M. 2000. Keulakuvia ja peränpitäjiä. Teoksessa: Riitta Oittinen & Marjatta Rahikainen (toim.) Keulakuvia ja peränpitäjiä. Vanhan ja uuden yhteiskunnan rajalla. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki. 9.

Ollila, A. 1993. Suomen kotien päivä valkenee... Martta-järjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Historiallisia tutkimuksia 173. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Peltonen, E. & Eskola, K. 1997. Muisto. Teoksessa: Katariina Eskola & Eeva Peltonen (toim.) Aina uusi muisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Vastapaino, Tampere.

Ukkonen, T. 2000. Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

